

Jeskó József

Van-e élet Budapesten kívül?

A népi-urbánus ellentét a magyar politikatörténet egyik legrégebbi törésvonala. Az utóbbi években ez a vita mintha kikopott volna a közbeszédből, holott elég egy pillantást vetnünk az MTA által készített, rendkívül szemléletes Magyarország „jövedelemarányos” térképére, hogy lássuk Budapest és vonzáskörzete mennyire kiemelkedik az országból a jövedelmek tekintetében. Némileg lemaradva áll mögötte a Közép – és Nyugat-Dunántúl, míg az ország többi részén meglehetősen alacsony az átlagjövedelem. Szinte ugyanezt a megoszlást tapasztalhatjuk, ha a településszerkezeti típusokra pillantunk, a leginkább városias térségek - néhány egykori szocialista iparváros kivételével - megegyeznek a legmagasabb jövedelmű térségekkel, a városiasodottság mértékének csökkenése az ott lakók jövedelmének csökkenésével jár együtt. Leghátrányosabb helyzetű kistérségeink is szinte kivétel nélkül mind vidéken találhatóak. A vidékről, a vidéki Magyarországról azonban nem beszélhetünk fogalmi tisztázás nélkül. Az OECD besorolása szerint a 120fő/km² alatti népsűrűségű települések számítanak vidékinek, és akkor beszélhetünk *vidéki térségről*, ha a *vidéki településeken* élők aránya meghaladja az 50%-ot. E kategória szerint az ország területének 87%-a vidéki település, ahol a népesség 47%-a él. A vidéki népesség nagy része azonban nem mezőgazdasággal foglalkozik, a 15 éven felüli népesség mindössze 15%-a dolgozik az ágazatban. Vagyis a vidéki Magyarország problémái és a mezőgazdaság helyzete között nem tehető egyenlőségjel, mint ahogy a népi-urbánus ellentétpár is inkább nagyváros-vidék megosztottságként jelenik már meg.

Az agrárium helyzete

Az agrárium helyzete azonban így is meghatározó a vidék szempontjából. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar rengeteg problémával küzd, amelyet a világgazdasági válság csak tovább tetézt. Egészségtelen a birtokszerkezet: nagyon

magas a piaci termelésre nem alkalmas törpebirtokok aránya (ugyanakkor számos esetben ezeket a földterületeket tulajdonosaik nem hivatalosan bérbe adják a ténylegesen gazdálkodóknak – tehát a statisztika meglehetősen csalóka). Ez az elaprózottság az egyik oka a multinacionális élelmiszer áruházláncokkal szembeni érdekképviselő hiányosságainak. Emlékezetes kép a híradókból, amikor az elkeseredett gazdák a bevásárló központ előtt törték össze a teherautónyi dinnyét, vagy legutóbb az egész Uniót érintő tejválságban a felesleges alapanyag utcára engedése. Ráadásul a visegrádi országok közül is idehaza a legalacsonyabb a hazai tulajdonú kiskereskedelmi egységek aránya. Emiatt – valamint az olcsóságot előtérbe helyező sajátos magyar fogyasztói kultúra következményeként – az előző miniszterelnök által meghirdetett kezdeményezés, amely a magyar áruk 80%-os részarányát irányozta elő a nagy kereskedelmi láncokban reménytelennek tűnik, különösen annak fényében, hogy a magyar élelmiszeripar teljesítménye 2004 óta mintegy 15%-al csökken, illetve az ötlet szembemegy az Unió versenyre vonatkozó szabályozásával.

Komoly problémát jelent a forráshiány, az önerő megteremtése sokszor akadály a sikeres uniós pályázatnak. A pénzügyi krízis pedig a banki hitelezés lehetőségeit is jelentősen szűkítette, a magyar agrárium egy része – különösen kis- középbirtokosok egy lefelé tartó spirálba kerülhetnek, hiszen modern eszközök beszerzéséhez nincsen anyagi fedezetük, az elavult gépek működtetési költsége és alacsonyabb határfoka méginkább gyengíti a gazdaság életbenmaradási esélyeit. A mezőgazdaságra, az idénymunkákra különösen jellemző a fekete munkások magas száma, illetve a termények „nem hivatalos” értékesítése, a piacokon, vagy a kiskereskedőknél. 2011-ben a jelenlegi szabályozás értelmében megszűnik a külföldiek földvásárlási tilalmára vonatkozó moratórium, amely szintén komoly kérdéseket vet fel a jövő szempontjából. Az Uniós választásokon győztes Fidesz, mindenesetre programjában ígéretet tett az időszak meghosszabbítására. A mezőgazdaságban gazdasági szempontból is sajátos módon jelenik meg a korábbi években meglévő megosztottság, ami a két nagy párt gazdaságfilozófiai elképzeléseit tükrözi. A családi gazdaságokban dolgozók egyértelműen a Fidesz

vidéki bázisát jelentették, míg az utóbbi évek gazdaságpolitikája a mezőgazdaságban is a nagyberuházások kerültek előtérbe.

A vidék speciális problémái

Amikor a vidék problémáiról beszélünk érdemes külön szót ejteni a leghátrányosabb helyzetben lévő kistérségeket, hiszen ezekben a máshol is meglévő nehézségek sokkal hatványozottabban jelentkeznek. A szegénység, kilátástalanság, etnikai feszültségek, megélhetési bűnözés az emberek mindennapjainak a részévé váltak. A helyzet azért egészen riasztó, mert nem elszigetelt zárványokról van szó, Borsodban, Nyírségben és a Hajdúságban és a Dél-Dunántúl egyes részein összefüggő területek vannak, amelyek felzárkóztatására vajmi kevés az esély. A mezőgazdaság az ittélők számára nem kínál elég munkalehetőséget a megélhetéshez, ráadásul a munkakultúra hiánya miatt alig folytatnak valamilyen háztáji termelést, a legtöbben segélyekből élnek. Az ipar és a szolgáltatás területén munkalehetőség nincs, vagy csak megközelíthetetlenül távol, ráadásul az iskolázottság is alacsony, hiányzik a szakértelem, így tovább csökkennek munkavállalási esélyeik. A hanyatlás jelei nyilvánvalóak: akadozik a tömegközlekedés, az oktatás színvonala süllyed. aki teheti, elvándorol, a helyi értelmiség eltűnik, a nagypolitikának pedig ötlete sincs, mit tehet mindez ellen, sőt jellemzően a pártok csak néhány ígérettel könnyen megszerezhető szavazatot lát az itt élő emberekben.

Az ország többi kistérsége is, ha nem is ilyen mélységű, de hasonló problémákkal küzd: az aprófalvas településeknél és a tanyák esetében az elöregedés és az elvándorlás mellett komoly gondot okoz a közösségi intézmények: iskola, posta, jegyzőség, polgármesteri hivatal fenntartása. Az önkormányzati rendszerből adódóan a legtöbb falunak saját igazgatása van, amely igyekszik megtartani a helyi intézményeket, vagy éppen a vasúti szárnyvonalat. Gyakran politikai felhangoktól sem mentes véget nem érő vita, hogy a körzetesítés, az iskolák hivatalok összevonása, vajon színvonal emelkedést jelent, vagy inkább fenn kell tartani a

kisiskolákat, az apró helyi intézményeket, amelyek valószínűleg nem túl magas szinten képesek az igényeknek megfelelni. Az utóbbi évtized pártpolitikai megosztása itt is érződik, a szakmai érvek helyett, gyakran politikai vita tárgyát képezik ezek a döntések.

A vidék érdekképviselete a politikában

A magyar politikatörténetben – természetesen az egypártrendszer korszakát kivéve – komoly szerepet játszottak a vidék pártjai, amelyek között mindenféle politikai színezetű tömörülést találunk: bal- és jobboldali parasztpártok, agrárius mozgalmak, kiscgazdák, földbirtokos konzervatív pártok, egyesületek. Utoljára a Torgyán József-féle Független Kiscgazdapárt képviselte – legalábbis névleg – kimondottan a vidéki érdekeket. Ez a folyamat számos okra visszavezethető: a mediatizált, perszonalizált politikában az egyes társadalmi érdekek specifikus képviselete háttérbe szorul, beletagozódik a nagypártok programjába. Másrészt a rendszerváltás utáni magyar pártfejlődés, a két nagy párt meghatározó szerepe, illetve a már említett népi-urbánus vita elhalványodása is hozzájárult ehhez. Az európai uniós választások nyomán tapasztalt átrendeződés ebből a szempontból is érdekes lehet. Az SZDSZ mostani kudarca nem különösebben érinti a vidéket, a párt vidéki bázisa már korábban erodálódott, liberális vezetésű önkormányzatok szinte kuriózumnak számítanak. Az MDF szavazótáboráról nehéz biztosat mondani, azonban a párt mára egyértelműen távol került az egykori lakiteleki népi hagyományoktól, de az Antall-féle keresztény-konzervativizmustól is.

Az MSZP vidéken elsősorban a keleti-megyékben volt erős, vagyis ott, ahol a legelmaradottabb kistérségek vannak. A párt egyes erőcsoportjai sajátos vidéki érdekeket is megjelenítenek. Elsősorban Karsai József battonyai polgármesterhez és Gráf József agrárminiszterhez köthetők ezek a törekvések. Karsai az MSZP frakció sajátos színfoltja, részt vett a tavalyi „dinnyeháborúban”, búzaégetésben és nem szavazta meg annak idején az egészségbiztosítási törvényt sem. Személyében a baldali-agrárius hagyományok folytatását fedezhetjük fel. Gráf kinevezése

szakmailag jó döntésnek bizonyult, a szocialistáknak sikerült olyan politikust találniuk a földművelésügy élére, akinek munkájával még a jobboldali szavazóbázis is többé-kevésbé meg van elégedve, nem véletlenül merült fel a neve tavasszal lehetséges miniszterelnökként. A párt népszerűségének mélyrepülése az uniós választásokon azzal is járt, hogy korábban bázismegyeként kezelt területeken vidéki szavazóikat is elvesztették. Ráadásul a szocialisták jelenleg belső problémáikkal, generációváltással, a miniszterelnök-jelölt személyének kiválasztásával vannak elfoglalva, a vidéki szavazók megszólításának, visszaszerzésének kérdése egyelőre meg sem jelenik az identitásválságban lévő pártnál.

A vidéki Magyarország az elmúlt évtizedben azonban elsősorban a Fidesz szavazóbázisát jelentette, azon belül a vidéki középosztály a párt egyik legerősebb háttországa lett. A párt a vidéki életre, a családi gazdaságra, mint megőrzendő értékre tekint, annak társadalmi hasznosságát egyértelműen a gazdasági érdekek elé helyezve. A jobboldali párt ideológiájában központi szerepet kap a vidéken erősebb hagyományos vallásosság is, amely a jövőben törésvonalként jelentkezhet a Jobbik környéken jelentkező neopogány kultúrával szemben. A jelenlegi, hatalmas duzzadt Fidesz szavazótáborban a nagyvárosi-polgári és az vidéki elemek egyaránt megjelennek, ezek összeegyeztetése nem kis feladat ellenzékben sem, azonban esetleges kormányra kerülés esetén ez minden bizonnyal óriási kihívást jelent majd. A politikába az uniós voksolással szinte berobbanó Jobbik programjában a rendszerváltást és az uniós csatlakozást csalódásként megélt vidéki embereket kívánja megszólítani. A párt a „fogyasztásközpontú dekadens liberalizmussal” szemben az idealizált vidéki családot helyezi, ennek megvédését tűzi ki célul. Ez erősen emlékeztet a Fidesz felfogására, a baloldali szavazókat ugyanakkor rendpárti ígéretekkel próbálják elcsábítani. A roma kérdés, a romló közbiztonság, a multinacionális bevásárlóláncok monopol helyzete, a magyar föld megvédése a külföldi felvásárlással szemben, mind-mind olyan kérdések, amelyek vidék valódi problémáival foglalkoznak, azonban a párt megoldásai rendkívül leegyszerűsítő, antidemokratikusak. A Magyar Gárda megjelenése a falvakban a tényleges rendőrhiányra reagál, de az állami erőszakmonopólium kisajátításával,

önbíraskodással fenyeget. A Jobbik sikerei ráadásul a romák és magyarok közötti ellentéteket tovább élezhetik, hiszen minden bűncselekményből, gyilkosságból a felek faji kérdést csinálnak, amely a körülmények további romlásával fenyeget.

Összességében leszögezhetjük, a mai magyar politikában a korábban jellemző népi-urbánus ellentét eltűnőben van, hiszen a vidéki lakosság nagy része nem mezőgazdasággal foglalkozik, ugyanakkor számos jel arra mutat, hogy a ezt a megosztottság vidéki-nagyvárosi szembenállásnak adhatja át a helyét. A vidéki Magyarország életét ezzel együtt meghatározó mezőgazdaság és élelmiszeripar már a világgazdasági válság előtt nehéz helyzetbe került, problémáinak megoldása rendkívül fontos nemzeti érdek. A vidéki Magyarországon emellett - térségenként eltérő mértékben – súlyos társadalmi problémák vannak, ezek feloldását a nagypolitika az utóbbi években elhanyagolta, vagy rosszul kezelte. A parlamenti politizálásban a speciális vidéki érdekek artikulációja megszűnt a keletkező vákuumban pedig megjelent a Jobbik.